

Tisztelt egybegyűltek! Remélem, sikerült fölkelteni a könyv iránti érdeklődésüket. Megköszönöm a szerzőnek, hogy teológiánk igen izgalmas, fordulatokban bővelkedő évtizedének munkásságába kalauzolt minket, amit természetesen majd hosszú távon fog megmérni a történelem Ura és a múlt idő, de amit már most, joggal nevezhetünk a megújulás éveinek. A krónikás ugyan rögzítette az események egy részét, de van, amit nem szoktunk leírni, és mégis legalább most, feltétlenül meg kell említeni: a munka miatt a családtól elvett időt, az éjszakába nyúló tanácskozásokat a legközelebbi munkatársakkal, a hosszú, bukaresti leutazásokat, a tárgyalókészséget, a kompromisszumra törekvést, a rendkívül jó intézményi

hangulatot, a diákbarát – szaknyelven: proaktív attitűdöt –, összefoglalva azt a vezetési modellt, ami a rektori szolgálat tíz esztendejét jellemezte.

Professzor úr! A könyv megírása mellett, ezt is kellő tisztelettel megköszönjük, és arra kérjük a Jóistent, hogy adjon további munkakedvet, jó erőt és egészséget, hogy újabb könyvek megírására kapjon ihletet és biztatást. És halkán mondom: ezt a biztatást a könyv megvásárlásának gesztusával mi is megtehetjük.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Koppándi Botond Péter

Elhangzott 2018. május 8-án a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet dísztermében tartott könyvbemutatón.

Cseh Katalin: *Emlék-bazár.*

Kriterion, Kolozsvár 2017. ISBN 978-973-26118-2-1, 263 old.

Cseh Katalin mesélte, hogy a gyerekeknek sokszor nehéz felfogni, hogy a költők nemcsak azok, akik már rég meghaltak és a tankönyvben olvashattunk életrajzokról és verseikről, hanem hús-vér emberek. Sőt azt is hozzáteszem, hogy nemcsak hús-vér emberek, hanem valamikor gyermekek voltak. Van, akinek keserű, nehéz volt a gyermekkor, van, akinek boldog. Cseh Katalin egyik nagy példaképe József Attila, hiszen egy napon születtek. Kinek volt boldogabb vagy nehezebb a gyermekkor? Mondhatnánk, hogy József Attilának volt sokkal nehezebb, hiszen őt elhagyta az apja. Ezzel szemben Cseh Katalin egy olyan családban nőtt fel, ahol a lelkész édesapa és a tanárnő édesanya mellett még két na-

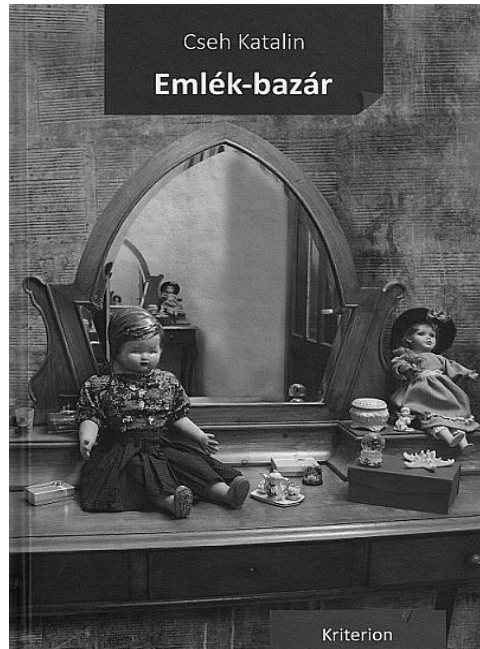
gyobb fiútestvére is volt. De csak a lelkészgyermekként felnövők tudják, mit jelent lelkészgyermeknek lenni. Egyszer egy lelkész úgy kérte meg jövődöbelije kezét: Jössz-e hozzám harmadiknak? Mert nálam az első két hely foglalt: az első az Istené, a második a gyülekezeté, s a harmadik helyre jöhetsz te, ha úgy jó neked. És akkor hányadik helyre szorulnak a gyerekek?

Ma egy kiránduláson vettünk részt, gyülekezeteket látogattunk, lelképásztorokkal beszélgettünk. Megrendítő volt azt hallani, hogy az egyik lelkész így magyarázta zátonyra futott házasságát és válását: annyira komolyan vettük a szolgálatot, s így ez került az első helyre –, hogy nem figyeltünk eléggé egymásra (Zorán: *Üres bölcsőt ringat a bold fénye*).

A múlt héten Budapesten voltunk néhány napot, és egyik unokatestvérünknel laktunk. Ő is papleány volt Cseh Katalinhoz hasonlóan. Az Emlék utcában laknak. Kicsit beszélgettünk a gyermekkoráról, és felolvastam neki néhány verset ebből a könyvből.

Az Emlék utcában az *Emlék-bazár*-ban jártunk. Érdekes volt, hogy amit Kati néni gyermekként élt át, élt meg Erdőszentgyörgyön a 70-es években, azt az én unokatestvérem 500 kilométerre odébb egy kis faluban, a Hegyalján élte meg hasonlóképpen.

Papleány vagyok,
vagy papkisasszony.
Elvárások vannak
velem szemben:
soha nem lehet
piszkos a körmöm,
mindig tiszta meg frissen
vasalt ruhában kell járnom,
és mosolyognom kell
akkor is, ha a fogam fáj,
vagy éppen valahol belül
a megfoghatatlan lelkem.
Szépen és illendően kell
viselkednem a felnőttekkel,
csúnya szavakat, kifejezéseket
soha nem használhatok,
még gondolatban sem.
Nem szabad irigykednem
a nálam szebb és a tanulásban
sikeresebb lányokra.
Nem kíváncsiskodhatom,
nem lehetek kotnyeles,
csak szerény és visszahúzódó,
aki a saját csöndjébe kapaszkodik,
amikor hangos vagy éppen
harsány társaságba kerül.

Papleány vagyok,
vagy papkisasszony:
azaz a folyton szorongók
családjába tartozom,
mert attól félek,
hogy az apámat
egyszer elviszik a halottak,
akiket az évek során eltemetett,
vagy valakik, akik szerint
ő osztályellenség.
Hányadikosoké?
Vagy az anyámat
viszi el valami
óálkodó betegség,
vagy engem visznek el,
mert nem felelek meg
az elvárásoknak.

Papleány vagyok,
vagyis papkisasszony,
Istent szeretném
felkeresni vagy megkeresni,
hogy elbújhassak a háta mögé...
A vágyam, csak ennyi.

A bazár piacot jelent, ahol adni és venni lehet a különböző portékákat, és illik alkudozni is. Valahogy úgy képezem, hogy egy-egy vers elindítja bennem az emlékezést, és a felszínre hoz egy saját emléket.

„Az otthon, az édes otthon,
Testvérek testmelege,
Az egy akolba tartozás,
A lavorban a pancsolás,
A nevetés s a zokogás,
A kimondott és kimondatlan,
A félbehagyott s a szakadatlan,
Apa, anya egy szusszanatban,
Lélegzetvételnyi pillanatban,
Illékony perc-töredékben,
Eltűnünk mind a szövevényben,
A süllyedő otthonban, a vágyban,
Az öröklött vagy szerzett
Nagy-nagy sóvárgásban.”

(Részlet az *Otthon* című versből)

Én is lelkészgyermek vagyok, igaz, hogy fiú és nem leány A papleányoknak talán nehezebb a gyermekkoruk. Az *Emlék-bazár* olvasása közben bennem is életre keltek az egykori gyülekezeti tagok: Mariska néni, aki vasalni járt, és aki elrejtette a kegyszereket a háború alatt; Margit néni az egykori diakonissza, aki amikor beteg voltam, priziniche tett; Gyula bácsi, a gondnok, János bácsi a harangozó és Lazsádi néni, aki mindig így vezette fel a mondanivalóját: Tiszteletes úr, én nem azért mondom, csak úgy mondom.

Így találkozunk Cseh Katalin gyermekkorának szereplőivel is. A versekben felelevenedik előttünk a kántor, a harangozó, a román pap, Fukuri, a cigány, Lina néni és Mancsi néni. De az

emlékbazárban helyet kap a nagymama, az édesapa, az édesanya, a lelkipásztorok, a parókia, az iroda, az írógép, a Hollandiából kapott játék baba, Klaudia, a barátnők, a tanítónő, a hallássérült fiú és a fogyatékos lány, Ella. Kati néni felidézte és egyben megörökítette az egykori iskolás emlékeket, játékokat, eseményeket, az első szerelmet, az elégtelen feleletet, a közmunkát. Külön verset szentelt Fekete Péternek, a tacsónak, aki amikor megneszelve, hogy a család Kolozsvárra költözik, örökre elbujdosott.

A kötetben külön fejezetbe kerültek az édesanyának, az édesanyáról írt versek. Megható és megrázó volt számomra olvasni ezeket az édesanyaverseket, a belőlük áradó szeretetet és megbocsátást. Az idős, beteg édesanya melletti virrasztás, majd a gyász folyamata, az elengedés, a megnyugvás, a megbékélés mind-mind fontos állomások a meghalt szüleinkkel való kapcsolatunkban, abban, ahogy emléküket ápoljuk és őrizzük.

Olyan reálosztályban jártam, ahonnan két ismert költő is kikerült: Szabó T. Anna és László Noémi. Ennek az lett a következménye, hogy én még idejében abbahagytam a verselést, de nagyon szívesen olvasok költeményeket. Korábban úgy gondoltam, az a vers, amelynek rímelenk a sorai. De aztán rájöttem, hogy a gondolatok sokkal fontosabbak a rímeknél. Van, amikor a mi gondolataink is csak úgy felszakadnak belőlünk. A belső szobánkban mondott imádságok nem mindig irodalmi remekművek. Hadd idézzem Cseh Katalin személyes vallomását a versről: „Szerintem a vers ajándék, amelyet meg kell ta-

nulnunk elfogadni és befogadni. Ez a folyamat egyszerre gyötrelmes és gyönyörűség. A kisgyermeknek viszont természetes, mert ő még lénye egészével a versben él, annak ritmusában, zeneiségében, szókapcsolataiban. A költészet varázsa nem kívülről hat rá, hanem belülről, a lélek határain belül. A vers ugyanakkor tükör is, amelybe ha belenézek (beleolvasok), meglátom önmagam, és önmagamban a gyarlóság mellett a magasztost, vagyis az örök emberit.”

Beszéltünk arról a fiainnal, hogy más idők voltak azok, amikor mi voltunk lelkészgyermek. Mi például meg se mertük kérdezni, hogy feltétlenül kell templomba mennünk? Egyértelmű volt, hogy ott a helyünk. De a lelkészgyermek a kortól függetlenül lelkészgyermek marad, és vannak visszatérő, megisméltető élethelyzetek, amelyekben egy lelkészgyermeknek meg kell harcolnia a maga harcait.

Úgy gondolom, nagy kihívás gyermeki hangon verset írni felnőtt fejjel. Ezek a versek felhívják a figyelmünket a lelkészgyermek szorongásaira, apró örömeire, amelyeket sokszor nem tudnak szavakba önteni, és nem is tudunk rájuk figyelni.

Egy kutatás szerint a segítőfoglalkozásúak gyermekei 30%-ban követik a szülők foglalkozását. Orvosok gyermekei esetében nagyobb ez az arány. Ahol mindkét szülő segítő foglalkozású – lelképásztor, orvos, pedagógus, szociális munkás –, ott a gyermekek nehezményezik, hogy elmosódott a határ a munka és a család között, s ezért a szülők hivatását követők mellett elég nagy arányban vannak olyanok, akik egészen más pályát választanak. A vá-

laszadók között olyan is volt, aki kommandós akart lenni.

Aki ismeri Kati nénit, tudja, hogy az otthon látott példa őbenne jó termőföldbe hullott, hiszen felnőtt fejjel is meglátja a szenvedőt, a beteget és a rászorultat, sőt nemcsak meglátja, de annyira nagy empátiával közelít feléjük, hogy az ő hangjukon szólal meg. A *Napraforgók a kertben* című verseskötetének megjelenése után egy igen beszédes a helyzet tanúskodik versei hatásáról. Ez a vers a borsai elmegyógyintézet lakóival történt megismerkedés után született. Neurológus bátyja és az egész család aggódva érdeklődött az ő egészségi és elmeállapota felől.

Cseh Katalin nemcsak a földön heverő témát látja meg, hanem nagyon sokszor a földön heverő, lecsúszott embert, a szenvedőt, a kirekesztettet, és verseivel hívja fel figyelmünket rájuk. Úgy gondolom, hogy versei az irgalmas szamaritánus olajához és borához hasonlóak, ugyanis nemcsak az olvasó lelkét érintik meg, hanem a versben megénekelte személy is érezheti a szeretetteljes odahajlást.

Ide kívánczok egy friss vers, amely nem kerülhetett bele a kötetbe. Ezt a Fébé-otthon lakóival tett sétatéri kirándulás ihlette:

Irgalom

Ülünk a parkban egy padon,
együtt vagyunk mi nagyon,
hétköznapi létben s a létezésben:
lélek-bolygók a mindenségben...
Süt a nap, kellemes meleg árad,
lengé szél táncolja körül a fákat,
mienk a pillanat boldogsága,
elszáll a bánat mint a pára...

Elszál, de estére visszajön,
 pihetolla a küszöbön...
 Urunk, nyugalmad valami bántja?
 Irgalmad széteső szívünk pántja...

A verseket olvasva eszembe jutott egy viszonylag új rajzfilm. *Agymanók* a címe. Nagyon kedves film. Egy lányról szól, akinek érzelmei kicsi agymanók: Derű, Bánat, Harag, Undor, Majré. És ott vannak az agyában a Feledtetők is, a hosszú távú memóriában dolgozó kis lények, akiknek az a feladata, hogy eltávolítsák azon emlékeket, amelyek már nem érdeklik a lányt. Néha azonban, ha úgy van kedvük, felidéznek egy-egy dilis mókás emléket a kislány fejében, hogy szórakozzanak.

Kati néni *Emlék-bazár* versei elgondolkodtatóak. Van, amelyik mosolyra derít, és van, amelyik könnyeket csal a szemünkbe. Beszédesekek a képek is, s az, ahogyan azok kissé megkopva, megfakulva kerültek be a kötetbe, akárcsak az emlékeink, amelyek talán már csak nekünk jelentenek valamit, és csak számunkra fontosak. Mi sem tudjuk már felidézni pontosan nagyszüleink, szüleink arcát, de egy-egy hang, egy bizonyos illat, egy-egy virág, egy kedvenc énekük időnként szeretetünket juttatja eszünkbe.

Miért lenne nehezebb egy lelkészgyermek élete? Nem mondom, hogy nehezebb, de hogy ezt a másságot miként éljük meg, mégis más, és nagymértékben függ a szüleinkkel, gyermekeinkkel ápolt kapcsolattól. Túléljük vagy átéljük? Áldásként vagy átokként, előnyként vagy hátrányként éljük meg.

Egy lelkészgyermek esetében mindig fel kell tennünk a kérdést: Milyen

kimondatlan elvárások voltak a családban? Milyen családkép fenntartását várták el a gyermektől? Szabad teret nyerte a gyermek érzelmeinek kimutatására, véleményének kimondására? Volt-e valaki, aki meghallgatta és mikor? Milyen előnyei és hátrányai vannak a lelkészgyermekeknek? Csak néhány kérdés, amely megfogalmazódik bennünk, és hiszem, hogy válaszkérésünkben Cseh Katalin versei is segítenek.

Száműzetés

Száműzve a szóba
 Száműzve a csendbe
 Száműzve a szó mögötti
 Tágas védtelenbe
 Száműzve a vágyba
 Száműzve a kéjbe
 Száműzve az otthon
 Hüllő-melegébe
 Száműzve a végtelenség
 Foszló élményébe
 Száműzve a lentbe
 Száműzve a fentbe
 Száműzve a pompás
 Látvány-rengetegbe
 Száműzve a télbe
 Száműzve a nyárba
 Száműzve az ünneplő
 Hétköznapiságba
 Száműzve a semmi
 Kibomlott hajába
 Száműzve a lélek
 Mosókonyhájába

Sógor Árpád

Elhangzott 2018. május 2-án a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtárában tartott könyvbemutatón.